

AIDA-kollokvium 2000

Forældelse* i personskaderetten – fortolkning og tendenser i Danmark

af lektor Ph. D. **Ivan Sørensen**, Retsvidenskabeligt institut ved Københavns Universitet

Ivan Sørensen

1. Indledning

Spørgsmålet om, hvorledes de almindelige og specielle forældelsesregler virker på personskadekrav, når det viser sig, at der opstår senfølger efter en sygdom eller et ulykkestilfælde, ser ud til at volde nogle fælles problemer i de nordiske lande.

I overensstemmelse med hovedreferentens, Erland Strömbäcks, oplæg behandles i det følgende de forskellige forældelsesfrister i relation til senfølger efter personskade, herunder undersøges det fra hvilket tidspunkt det må antages at tidsfristerne regnes for disse krav.

2. Lovgrundlaget

2.1. Erstatningskrav udenfor kontrakt

2.1.1. De almindelige forældelsesregler

De almindelige forældelsesregler findes for dansk rets vedkommende i forældelsesloven¹ (også kaldet 1908-loven) og i DL 5-14-4².

De for nærværende tema relevante bestemmelser i forældelsesloven har følgende ordlyd:

§ 1. For følgende fordringer gælder en forældelsesfrist af 5 år:...

Fordring på erstatning for skade, tilføjet uden for kontraktsforhold, medmindre ska-

den er bevirket ved en forbrydelse, for hvilken der under offentlig straffesag pålægges straf ...

§ 2. Den i § 1 fastsatte kortere forældelsesfrist regnes fra den tid, da fordringen af fordringshaveren kan kræves betalt ...

§ 3. Når den fordringshaver, for hvem noget af de i § 1 ommeldte krav er stiftet, på grund af utilregnelig uvidenhed om sit krav eller om skyldnerens opholdssted, har været ude af stand til at gøre sin ret gældende, regnes den i § 1 omhandlede kortere forældelsesfrist først fra den tid, da fordringshaveren var eller ved sædvanlig agtpågivenhed ville have været i stand til at kræve sit krav betalt.

§ 4. Den almindelige forældelsesfrist af 20 år vedbliver ved siden af den i § 1 fastsatte.

* Forældelse = Preskription

Den i § 4 lige ovenfor citerede 20-årige forældelsesfrist fremgår af DL 5-14-4.

I modsætning til det der gælder i svensk ret, er der ikke i dansk ret specielle forældelsesregler for trafikskadekrav. Disse er derfor omfattet af de almindelige forældelsesregler.

Den 20-årige forældelse antages at løbe fra tidspunktet for fordringens stiftelse, dvs. fra det tidspunkt skaden skete. Den 5-årige forældelsesfrist løber fra det tidspunkt, hvor fordringen kan "kræves betalt", det vil normalt sige fra fordringens forfaldstidspunkt. Den 20-årige forældelsesfrist, der løber ved siden af den 5-årige frist, er den absolutte forældelsesfrist, dvs. at kravet forældes senest 20 år efter tidspunktet for skaden, jf. dog afsn. 2.4. Som det fremgår af hovedreferentens oplæg giver sådanne lignende frister problemer i svensk ret – når det gælder spørgsmålet om, fra hvilket tidspunkt de skal regnes. I dansk ret volder sådanne frister også problemer.

Erstatningsansvarslovens (EAL) § 11 indeholder en noget lignende genoptagelsesregel som den svenske skadeståndslagens kap. 5, § 5:

§ 11. En afsluttet sag om godtgørelse for varigt mén eller erstatning for erhvervsvennetab kan på skadelidtes begæring genoptages, hvis der indtræder uforudsete ændringer i skadelidtes helbredstilstand, således at skadelidtes méngrad eller erhvervsvennetabsprocent må antages at være væsentlig højere end først antaget ...

I betænkning nr. 1383/2000 afgivet af Justitsministeriets arbejdsgruppe vedrørende revision af erstatningsansvarsloven mv. foreslås § 11 ændret således at alle erstatningsposter kan genoptages, hvis sagens faktiske omstændigheder ændrer sig væsentligt. Herudover skal det ikke længere være en betingelse, at der indtræder uforudsete ændringer.

2.1.2. De specielle forældelsesregler

2.1.2.1. Krav på erstatning for skader forvoldt af produkter

Efter produktansvarslovens § 14 forældes erstatningskrav for produktskade 3 år efter den dag, skadelidte har fået eller burde have fået kendskab til skaden, defekten og vedkommende producents navn og opholdssted. Kravet forældes senest 10 år efter den dag, da producenten bragte det skadevoldende produkt i omsætning. Den 10-årige frist er absolut, dvs den kan ikke suspenderes. Den 3-årige forældelsesfrist kan suspenderes efter forældelseslovens § 3, dvs. at denne forældelsesfrist suspenderes, såfremt skadelidte har været i utilregnelig uvidenhed om sit krav eller skyldnerens opholdssted. Såvel den 3-årige som den 10-årige frist kan afbrydes efter forældelseslovens § 2, 2. pkt., hvilket kan ske ved, at skadelidte erhverver skyldnerens erkendelse af gælden eller foretager retslige skridt mv. mod denne. Ved siden af produktansvarslovens regler gælder for dansk rets vedkommende det retspraksisudviklede produktansvar, der navnlig er udviklet før lovens ikrafttræden. For erstatningskrav, der rejses efter disse regler, er det omstridt om den 3-årige frist gælder for disse, eller om det er dansk rets almindelige forældelsesfrist, der finder anvendelse³. Derimod ligger det fast, at den absolutte frist er 20 år, jf. DL 5-14-4 og ikke 10 år.

2.1.2.2. Krav på erstatning for patientskader

Krav, der rejses efter reglerne i patientforsikringsloven⁴, skal – for at undgå forældelse – anmeldes til patientforsikringsforeningen senest 5 år efter, at den erstatningsberettigede har fået eller burde have fået kendskab til skaden, jf. lovens § 19, stk. 1. Loven indeholder en absolut frist på 10 år, som regnes fra den dag, skaden er forårsaget.

Patientforsikringsloven finder kun anven-

delse på (fysiske) skader i forbindelse med undersøgelse, behandling eller lignende foretaget på offentlige sygehuse og sygehuse, det offentlige har driftsoverenskomst med.

Erstatningskrav for lægemiddelskader – der ikke er omfattet af patientforsikringsloven, men af lov om erstatning for lægemiddelskader⁵ – skal anmeldes til sundhedsministeriet senest 3 år efter, at den erstatningsberettigede har fået eller burde have fået kendskab til skaden. Den absolutte forældelsesfrist er 10 år regnet fra dagen efter lægemidlet er udleveret til skadelidte.

For så vidt angår de særlige erstatningskrav for bonelacskader forældes disse, såfremt de ikke er anmeldt til Patientforsikringsforeningen inden den 1. januar 2003, jf. boneloc-erstatningslovens §§ 5 og 6.

Erstatningskrav, der skyldes hospitalsbehandling eller lægemidler mv., der ikke er omfattet af ovennævnte lovgivning, er underlagt de almindelige forældelsesregler, der finder anvendelse på erstatningskrav uden for kontrakt.

2.1.2.3. Krav på erstatning som følge af forbrydelser

For erstatningskrav for (bl.a.) personska- de, der skyldes en forbrydelse, for hvilken der under offentlig straffesag pålægges straf, gælder en 20-årig forældelsesfrist, jf. forældelseslovens § 1, nr. 5. Denne frist regnes fra det tidspunkt, da fordringen af fordringshaveren kan kræves betalt, jf. lovens § 2, 1. pkt. Det samme gælder efter ikrafttrædelseslovens § 16.⁶ Efter denne bestemmelse regnes forældelsesfristen dog fra det tidspunkt, hvor skadelidte har fået sådan kundskab, at han bliver i stand til at gøre det gældende ved dansk domstol.

Den danske stat yder erstatning og godtgørelse for personska- de, der forvoldes ved overtrædelse af borgerlig straffelov, hvis overtrædelsen er begået i den danske stat, og nogle nærmere betingelser opremsat i loven er op-

fyldt. Det samme gælder personska- de, der indtræder i forbindelse med hjælp til politiet under anholdelse eller i forbindelse med handlinger, der foretages med henblik på lovlig privat anholdelse eller forhindring af strafbare handlinger, jf. i det hele lovens § 1.

Erstatningskrav efter denne lov skal rejses over for et erstatningsnævn. Krav der rejses over for nævnet senere end 2 år efter, at lovovertrædelsen er begået, er forældet i forhold til nævnet, medmindre der foreligger særlige grunde, f.eks. at skadelidte først får kendskab til den, der har begået forbrydelsen længere tid efter, at forbrydelsen er begået, jf. lovens § 13.

2.1.2.3. Andre forældelsesregler

Erstatningskrav for personska- de omfattet af *miljøskadeerstatningsloven*⁷ forældes 5 år efter den dag, da skadelidte fik eller burde have fået kendskab til skaden, skadevolderen og dennes opholdssted. Forældelsesfristen kan suspenderes og afbrydes efter reglerne i forældelseslovens § 3 og § 2, 2. pkt. Der gælder dog en absolut forældelsesfrist på 30 år, jf. i det hele lovens § 6. For krav der ikke er reguleret af loven gælder de almindelige forældelsesregler.

Erstatningskrav for personska- de fra passager på et skib forældes 2 år fra den dag, da passageren gik i land, eller ved dødsfald fra den dag på hvilken passageren skulle have været udskibet. Er dødsfaldet sket efter udskibningen, er fristen 2 år fra dødsdagen, dog senest 3 år fra den dag, udskibningen fandt sted, jf. *sølovens*⁸ § 501 litra 3.

Erstatningskrav over for ejeren af et *nukleart anlæg (atomska- der)* er som udgangspunkt underlagt de almindelige forældelsesregler i forældelsesloven, dog således at forældelsesfristen er fastsat til 3 år (og ikke 5 år) med en absolut forældelsesfrist på 10 år efter den nukleare ulykke, som har forvoldt skaden, medmindre det forinden er anerkendt af indehaveren, eller skadelidende har foretaget rets-

lige skridt til dets gennemførelse. Herudover indeholder loven en særlig 20-årig forældelsesregel samt særlige regler for tilfælde, der skal afgøres efter Pariskonventionen, jf. i det hele atomskadelovens § 25⁹.

2.2. Krav på erstatning/ydelse for arbejdskader

Arbejdsskadeforsikringsloven¹⁰ indeholder forskellige anmeldelsesfrister og regler om genoptagelse (omprøvning), men loven indeholder ikke særlige regler om forældelse.

Det har nogle steder været antaget, at krav ifølge arbejdsskadeforsikringsloven var omfattet af forældelseslovens 5-årige forældelsefrist¹¹. Denne antagelse gælder, når der er tale om løbende ydelser efter loven, men ikke når det gælder kapitaliserede krav, jf. Højesterets dom i UfR 2000.19.

Erstatningskrav, som falder uden for lovens område, og som rejses af en arbejdstager over for en arbejdsgiver, forældes efter de almindelige forældelsesregler for erstatningskrav uden for kontrakt, jf. forældelsesloven og DL 5-14-4.

2.3. Erstatningskrav i kontrakt

2.3.1. Krav på forsikringsydelser

Krav på forsikringsydelser reguleres af forsikringsaftalelovens (FAL) §§ 29 og 30 og i et vist omfang også af de almindelige forældelsesregler.

§29. Krav, der er grundede i forsikringsaftalen, forældes 2 år efter udgangen af det kalenderår, i hvilket fordringshaveren fik kundskab om kravet og om, at det er forfaldet, og i alt fald 5 år efter kravets forfaldstid. I øvrigt finder reglerne i lov nr. 274 af 22. december 1908 §§ 1-3 anvendelse.

Det er kun krav, der er grundede i forsikringsaftalen, dvs krav, der følger af aftalen, der er omfattet af § 29. Henvisningen i bestemmelsens 2. pkt. kan medføre, at forsikringskrav er omfattet af såvel forældelseslovens regler (f.eks. reglerne om afbrydelse) som af DL 5-

14-4's 20 årige forældelse.

FAL § 30 gengives ikke her. Denne bestemmelse har et meget beskedent anvendelsesområde i dansk ret.

3. Forældelsesfristen for udvalgte fordringer

3.1. De almindelige forældelsesregler

3.1.1. Erstatningskrav udenfor kontrakt

Efter forældelseslovens § 2 regnes den 5-årige forældelsesfrist fra den tid, da fordringen af fordringshaveren kan kræves betalt. En ordfortolkning ville føre til, at fristen først skulle regnes fra det tidspunkt, hvor fordringshaveren havde et egentligt betalingskrav, dvs. en fastsat méngrad eller lign. I teorien og praksis antages det imidlertid, at bestemmelsen må fortolkes således, at forældelsesfristens begyndelse *er det tidspunkt, da skadelidte med rimelighed kunne anse sig berettiget til det pågældende krav*, jf. UfR 1927.475 V, UfR 1960.451 V, UfR 1973.118, UfR 1966.840 H og UfR 1972.730 H og Bo von Eyben og Henrik Vagner, Lærebog i erstatningsret, s. 351-352. Det anførte kriterium er ikke entydigt, men ét er dog sikkert. Forældelsesfristen kan regnes fra et tidligere tidspunkt end det tidspunkt, hvor skadelidte har et egentligt betalingskrav, jf. også hertil Bentzon i TfR 1948.334 i en komm. til dommen i UfR 1948.172 H. I dommene i UfR 1982.788-795 H (p-pillesagerne) blev det fastslået, at den 5-årige forældelsesfrist skulle regnes fra skadestidspunktet, hvilket konkret var det tidspunkt, hvor den enkelte kvinde blev ramt af en blodprop.

Det nævnte kriterium løser ikke problemet med senfølger efter den skadevoldende begivenhed. På den ene side kan en fordring ikke kræves betalt, og skadelidte kan ikke med rimelighed anse sig berettiget til det pågældende krav, før skaderne har manifesteret sig.

Senfølger er jo netop karakteriseret ved, at de ofte viser sig successivt over en årrække. På den anden side kan det vel næppe anses for rimeligt – og heller ikke i overensstemmelse med motiverne til forældelsesreglerne – hvis skadevolder eller dennes forsikringssselskab skal hæfte i en ganske uvis fremtid. Spørgsmålet er, om det skal accepteres, at senfølger, der viser sig over en årrække, skal anerkendes som flere selvstændige fordringer og således forældes successivt, eller om de skal betragtes som én og kun én fordring, for hvilken forældelsesfristen regnes fra et og samme tidspunkt.

Det er således ikke ganske nemt at afgøre, hvornår skadelidte med rimelighed kunne anse sig for berettiget til det pågældende krav. Det er allerede nævnt, at det ikke først er det tidspunkt, hvor skadelidte har et egentligt betalingskrav (på kroner og øre). Det kan næppe heller være afgørende, om der foreligger en fastsættelse af en bestemt invaliditetsgrad, jf. også hertil den ovenfor cit. dom i UfR 1948.172 H ("i alt fald..."). Domspraksis synes ikke entydigt at have afgjort spørgsmålet.

Ankenævnet har i en sag (nr. 44.820/1998), hvor det var spørgsmål om forældelse efter FAL § 29, fastslået, at den 5-årige forældelsesfrist skal regnes fra stationærtidspunktet, selv om de lægelige udtalelser i den konkrete sag ikke på dette tidspunkt med sikkerhed kunne fastslå, om forsikrede ville få varigt mén efter ulykken. Der er tale om en flertalsafgørelse. Afgørelsen synes ikke indlysende rigtig, idet forsikrede tilsyneladende ikke har været i stand til at indse, at han havde et krav på det tidspunkt, hvor tilstanden var stationær. Det må i hvert fald kræves, at forsikrede er i besiddelse af tilstrækkelige informationer til bedømmelse af, at han har et krav som følge af ulykken.

I betænkning nr. 1383/2000 om revision af erstatningsansvarsloven m.v. foreslås begrebet stationær udtaget af lovens bestemmelser,

idet det blev konstateret, at begrebet giver anledning til problemer i praksis, særligt for så vidt angår whip-lash læsioner, jf. bet. s. 48. Samme sted anføres, at disse skader udgør ca. 25% af alle de sager, der forelægges for Arbejdsskadestyrelsen. Ligesom i Sverige giver disse skadestyper forældelsesmæssige problemer i Danmark. Sygdommen dissemineret sklerose – som er omfattet af nogle ulykkesforsikringer – giver også problemer, når det gælder forældelsesfristerne i FAL, idet sygdommen i almindelighed udvikler sig over mange år, f.eks. 10-20 år, og gradvis bliver værre.

Flere afgørelser viser, at praksis har regnet forældelsesfristen med udgangspunkt i det tidspunkt, skadelidtes tilstand ansås stationær efter en lægelig vurdering. Definitionen af begrebet *stationær* har dog vist sig at volde forskellige problemer. Efter EAL er stationærtidspunktet det tidspunkt, hvor det må antages, at skadelidtes tilstand ikke yderligere vil blive forbedret. Efter almindelig sprogbrug må begrebet imidlertid forstås således, at det er det tidspunkt, hvor skadelidtes tilstand ikke kan forventes at blive værre eller bedre. Regnes forældelsesfristen fra det tidspunkt, hvor skadelidtes tilstand i hvert fald ikke forventes at blive bedre, er der to løsningsmodeller: 1) Tilstanden anses for stationær for tiden, og forældelsesfristen regnes fra dette tidspunkt for den da fastsatte invaliditetsgrad, 2) forældelsesfristen regnes fra samme tidspunkt, men for hele kravet, dvs. også for evt. senere krav (senfølger). Løsning 2) synes at stemme med praksis, jf. UfR 1948.172 H og UfR 1991.64 V. Denne løsning vil dog kun stemme overens med forældelseslovens § 3, hvis skadelidtes krav også for senfølger betragtes som ét og kun ét krav. Betragtes skadelidtes krav for senfølger som selvstændige krav, stemmer løsningen ikke med suspensionsreglen i § 3, idet skadelidte mht. de enkelte senfølger indlysende nok vil være i utilregnelig uvidenhed om sit krav, før

dette kan konstateres, og forældelsesfristen for disse krav vil da være suspenderet. Efter en ordfortolkning af forældelseslovens § 2, 1. pkt. kunne samme resultat vel opnås.

Som det kan udledes af det ovenfor anførte, afhænger resultatet af, om krav for senfølger og initialska-den betragtes som ét og kun ét krav, eller om den enkelte skadesfølge betragtes som et selvstændigt krav.

Den ledende dom på området er antagelig Højesterets dom i UfR 1948.172 H, hvor det fastslås, at forældelsesfristen for "hele" skadelidtes krav skulle regnes fra tidspunktet for den foreløbige fastsættelse af skadelidtes invaliditetsgrad.

UfR 1948.172 H: Den 5. januar 1938 faldt skadelidte på et fortov og pådrog sig et ankelbrud. Under politisagen mod ejeren af den ejendom, hvor fortovet var, rejste skadelidte krav på erstatning for svie og smerte samt invaliditet. Der forelå en udtalelse af 18. januar 1939 fra Direktoratet for Ulykkesforsikring, hvorefter invaliditetsgraden var fastsat til 15% med påtegning om revision 2 år herefter. Den 23. marts 1942 henvises erstatningskravet til civilretligt søgsmål. Den 18. oktober 1944 udtog skadelidte stævning. Kravet ansås for forelådet efter forældelsesloven, idet forældelsesfristen i alt fald måtte regnes fra fremkomsten af Direktoratets erklæring af 18. januar 1939.

På tilsvarende måde UfR 1991.64 V.

Det her anførte vil betyde, at forældelsesfristen for hele skadelidtes erstatningskrav, herunder også krav på erstatning for senfølger, regnes fra det tidspunkt, hvor skadelidte med rimelighed kunne anse sig berettiget til det pågældende krav. Dette betyder også at skadelidte – for at fastholde sit krav på senfølger – skal gøre dette gældende på det anførte tidspunkt.

Efter forældelseslovens § 4 gælder DL 5-14-4 ved siden af lovens 5-årige forældelsesfrist. Den 20-årige forældelsesfrist regnes fra stiftelsestidspunktet – det vil som udgangs-

punkt sige fra skadedatoen. Dette betyder, at erstatningskrav forældes senest ved udløbet af den 20-årige forældelsesfrist, og dette uanset om forældelsen måtte være suspenderet efter forældelseslovens § 3. Dette udgangspunkt fraviges i konkrete tilfælde, hvor personska-de først kan konstateres adskillige år efter de skadelige påvirkninger, herunder efter udløbet af den 20-årige forældelsesfrist, jf. UfR 1989.1108 H (kommenteret i UfR 1990 B244).

Dommen i UfR 1989.1108 H omhandler en eternitfabrik, der siden 1928 havde fremstillet eternit ved hjælp af større mængder asbest. Arbejdere på fabrikken var blevet udsat for indånding af asbeststøv, og nogle af dem var blevet ramt af erhvervssygdommen asbestose og andre havde fået kræft. Forældelsesfristen i DL 5-14-4 blev suspenderet, og i kommentaren til dommen anføres det, at det ville føles særligt stødende, hvis der ikke skete suspension ved erstatningskrav for helbredsskader som de foreliggende.

3.1.2. Arbejdsskader

Som anført ovenfor i afsnit. 2.2. har det visse steder været antaget, at arbejdstagers krav på erstatning efter arbejdsskadeforsikringsloven var underlagt forældelseslovens regler.

I UfR 2000.19 fastslår Højesteret, at arbejdsskadeforsikringen efter loven har karakter af en lovpligtig forsikring mod ulykker, og at krav på sådanne forsikrings-ydelser ikke er omfattet af forældelseslovens § 1, stk. 1 nr. 5. Dette betyder, at kapitalydelser efter arbejdsskadeforsikringsloven betragtes som erstatning i kontraktsforhold. Løbende ydelser er omfattet af forældelsesloven, jf. denne lovs § 1, nr. 2.

Da Højesteret karakteriserer de nævnte ydelser efter arbejdsskadeforsikringsloven som forsikringsydelser, kunne det være nærliggende, at lade krav på disse forældes efter FAL § 29. Dette må dog straks forkastes, idet FAL § 1, stk. 2 litra 3 udtrykkelig undtager arbejdsskadeforsikring fra lovens område. Det

betyder, at krav på kapitallydelser efter arbejds-skadeloven forældes efter DL 5-14-4 og at den 20-årige forældelsesfrist som udgangspunkt regnes fra skadedatoen, med mulighed for suspension i særlige tilfælde, jf. den ovenfor cit. dom i UfR 1989.1108 H.

3.2. De særlige forældelsesregler

3.2.1. Forældelse af forsikringskrav

Ligesom for erstatningskrav udenfor kontrakt gælder der for forsikringskrav en dobbelt forældelsesfrist. Den 2-årige frist regnes fra det tidspunkt, hvor den sikrede har fået kundskab om kravet, og om at det er forfaldet. Den 5-årige frist er absolut ("i alt fald") og regnes fra kravets forfaldstid. Når § 29 i 2. pkt. henviser til forældelseslovens §§ 1-3 betyder det, at den 20-årige forældelsesfrist i DL 5-14-4 – som det ellers følger af forældelseslovens § 4 – ikke gælder ved siden af den 2-årige og 5-årige frist. Herudover indebærer henvisningen til forældelsesloven, at §§ 1-3 alene finder anvendelse i det omfang, § 29 ikke selv regulerer forholdet. Da § 29 ikke indeholder regler om afbrydelse af forældelse, finder reglerne i forældelseslovens § 2 anvendelse. Lovens § 3 om suspension finder antagelig kun anvendelse, hvis skyldnerens bopæl er ukendt, idet suspension mht. fordringshaverens uvidenhed om kravet reguleres fuldt ud af § 29. Forældelseslovens § 3 kræver, at fordringshaveren skal have været i "utilregnelig uvidenhed" om sit krav, dvs. at han hverken vidste eller burde vide, at han havde et krav, mens FAL § 29 kræver, at fordringshaveren skal have fået kundskab om sit krav osv., hvilket fortolkes således, at han skal have fået faktisk kundskab om sit krav. Kravet til fordringshaveren er således strengere efter forældelsesloven, hvorfor evt. suspension alene reguleres af FAL § 29. Det bemærkes, at det alene er den 2-årige forældelsesfrist og ikke den 5-årige forældelsesfrist i FAL § 29, der kan suspenderes.

Med hensyn til lovens 2-årige forældelses-

frist er det ikke ganske uproblematisk at fastslå, hvornår den sikrede har fået kundskab om kravet, og om at det er forfaldet.¹² Sagsbehandleren i forsikringsselskabet eller den retsanvendende myndighed skal vurdere, om to subjektive krav til den sikredes viden er opfyldt, før forældesspørgsmålet kan afgøres. 1) Kundskab om kravet for personskade må den sikrede som udgangspunkt have fået, allerede når ulykken er indtrådt. Dette udgangspunkt må dog fraviges, hvis der på det tidspunkt overhovedet ikke kunne konstateres nogen skade. Kundskab om kravet vil i dette tilfælde først foreligge, når skade kan konstateres. Ved sygdom må kundskab om kravet i hvert fald antages at foreligge, når en nogenlunde sikker diagnose er stillet (og den sikrede har fået oplyst den). 2) Kundskab, om at kravet er forfaldet, foreligger, når personskaden (herunder sygdommen) har materialiseret sig. Dette kan være på det tidspunkt, den sikredes tilstand er stationær. Det kan også være på et tidligere tidspunkt, men næppe på et senere tidspunkt. I teorien fremføres det ofte, at forfaldsdagen er det tidspunkt, hvor de kendsgerninger (forsikringsbegivenheden og skadesfølgerne), der begrunder kravet, er indtrådt¹³. Den 2-årige forældelsesfrist regnes da fra det tidspunkt, den sikrede får kendskab til disse kendsgerninger. Det vil være nærliggende at fastsætte forfaldsdagen med udgangspunkt i FAL § 24's forfaldsdag, dvs. at forfaldsdagen placeres 14 dage efter det tidspunkt, selskabet har haft mulighed til at tage stilling til dets ansvar og erstatningens størrelse. I UfR 1998.696 H fastsættes forfaldstidspunktet lidt anderledes nemlig til 14 dage efter det tidspunkt, da den sikrede kunne anmelde sit krav, og selskabet kunne tage stilling hertil (der var tale om en ulykkesforsikring for en dansk forsikringstager, der afgik ved døden i Somalia).

I den før nævnte sag (44.820) fra Ankenævnet for Forsikring anvendte nævnets flertal forfaldstiden i FAL § 24 og udtalte, at denne

i den konkrete sag var tidspunktet, hvor den sikredes tilstand var stationær, selv om det ikke på dette tidspunkt kunne fastslås, om den sikrede havde et krav eller ikke. Desuden udtalte samme flertal, at bestemmelsen i § 24 ikke alene finder anvendelse på tilfælde, hvor bedømmelsen af forsikringsbegivenheden fører til, at der udbetales erstatning. Denne udtalelse er ikke rigtig efter en direkte anvendelse af § 24, som netop omfatter betalingskrav, og i relation til forældesspørgsmålet må man også stille sig skeptisk over for udtalelsen, idet ulykken ikke havde materialiseret sig i en skade på stationærtidspunktet.

Lovens 5-årige forældelsesfrist regnes ganske enkelt fra forfaldsdagen. Ved skadesfølger under udvikling – som f.eks. sygdommen dissemineret sklerose og de såkaldt senfølger, som f.eks. whiplashskader – er det dog ikke så enkelt at fastsætte forfaldsdagen. Skadesfølger under udvikling og senfølger omfatter her principielt to forskellige skadesfølger. Den førstnævnte type omfatter skadesfølger, der udvikler sig gradvist, forventeligt og evt. konstaterbare, mens den anden type omfatter uforudsete skadesfølger, der først kan konstateres og fastslås på et senere tidspunkt.

Forfaldsdagen for den 5-årige forældelsesfrist fastsættes i overensstemmelse med samme principper som den 2-årige frist, jf. hertil FAL § 24. I den tidligere citerede ankenævnskendelse (44.820) regnedes forældelsesfristen fra det tidspunkt, hvor den sikredes tilstand var stationær, selv om det da ikke kunne konstateres, om der var noget krav.

Forældelsesfristerne kan normalt ikke suspenderes pga. den sikredes *vildfarelse* omkring grundlaget for hans krav. Således vil en retlig vildfarelse, som f.eks. den sikredes fejlagtige opfattelse af forsikringens dækningsområde, ikke kunne begrunde suspension af forældelse. En undtagelse hertil kan i særlige tilfælde være, hvis den sikrede befinder sig i en *faktisk vildfarelse*, f.eks. at han bevisligt ikke vidste, at han var omfattet af en idræts-

klubs gruppeulykkesforsikring, jf. sag nr. 37.641/1995 fra Ankenævnet for Forsikring. Spørgsmålet om vildfarelse er kun aktuelt, når det gælder den subjektive forældelsesfrist på 2 år og ikke den objektive 5-årige frist, der indeholder en absolut frist.

Ligesom ved erstatningskrav uden for kontrakt er det ved forsikringskrav ikke endelig afklaret, hvorledes senfølger og skadesfølger under udvikling skal behandles efter forældelsesreglerne. De to retsområder har samme problemstilling. For forsikringskrav skærpes problemstillingen, idet det følger af FAL § 120, at selskabet hæfter uden begrænsning i tid. Se om begrænsningen af § 120's rækkevidde nedenfor i slutningen af dette afsnit.

Spørgsmålet ved forsikringskrav er også, om krav efter samme ulykke eller sygdom skal behandles som ét krav, hvor forældelsesfristen regnes fra det tidspunkt, det første krav (grundet i initialskaden) kan konstateres, eller som flere krav der forældes successivt.

Til illustration kan henvises til ankenævns-sag 6792/1981. Forsikrede kom til skade ved et færdselsuheld den 30/9-1971, og dette blev anmeldt til selskabet den 15/12/1975. Invaliditetsgraden blev den 2/3-1976 fastsat til 20%, hvilken blev ændret den 25/6 s.å. til 50%. Selskabet udbetalte erstatning. Den 31/5-1979 blev invaliditetsgraden fastsat til 75%, og forsikrede krævede yderligere erstatning. Selskabets forsikringsbetingelser indeholdt en bestemmelse om, at invaliditetserstatningen fastsættes, så snart ulykkestilfældets endelige følger kan bestemmes, dog senest 3 år efter ulykkestilfældets indtræden. Denne klausul fandtes ikke med den fornødne tydelighed at begrænse forsikredes retsstilling efter FAL §§ 120 og 29. Selskabet blev derfor tilpligtet at betale tillægserstatningen.

Forældelsesfristerne i FAL § 29 vil faktisk kunne føre til en længere forældelsesfrist, end det ville være tilfældet efter DL 5-14-4 - stik mod intentionerne med § 29. Dette illustreres ved følgende eksempel:

1/5-1972	1/6-1973	1/5-1980	1/7-1985	1/8-1995
ulykkes- tilfælde	1. skadesfølge kan konstateres inv. 10%	2. skadesfølge kan konstateres inv. 25%	3. skadesfølge kan konstateres inv. 50%	4. skadesfølge kan konstateres inv. 75%

Betragtes kravet som ét krav vil den 5-årige forældelsesfrist føre til, at hele kravet er forældet i 1978. En ordfortolkning af § 29 ("kravets forfaldstid") vil føre til, at denne løsning må forkastes, idet kravet reelt ikke er forfaldet, før hele kravet er forfaldet. Dette indebærer, at der vil blive tale om successiv forældelse. Det samme vil blive tilfældet efter den 2-årige forældelsesfrist, idet den sikrede ikke har erhvervet kundskab om kravet, og om at det er forfaldet, før skadesfølgerne kan konstateres.

Denne løsning er ikke holdbar. For at undgå sådanne ekstreme afgørelser som lige påvist, kunne det være nærliggende at anvende samme principper som i dommen i UfR 1948.172 H. Herefter skal den sikrede – for at fastholde sin ret til erstatning – anmelde sit krav, så snart der foreligger tilstrækkelige oplysninger, der begrunder et krav ifølge aftalen. Er det således, at forældelsesfristerne springer, før "initialskaden" anmeldes, bortfalder hele kravet efter dette forslag. Hermed undgås også den ejendommelige situation, at krav for én senfølge kan være forældet (i eks. den 1/51980), mens et krav for en anden (og senere opstået) senfølge ikke er forældet (i eks. 1/8-1995). Anmelder den sikrede kravet rettidigt, åbner forslaget for to mulige løsninger: a) krav, herunder senfølger, forældes som ét krav eller b) krav på senfølger forældes successivt.

En ordfortolkning af FAL § 29 vil føre til løsning b). En formålsfortolkning vil føre til løsning a). Praksis har ikke afgjort disse spørgsmål, men mon ikke forbrugerbeskyttelsen tilsiger, at valget falder på b)?

Da FAL § 29 ikke lever op til de intentioner, der oprindeligt ligger til grund for forslaget til

denne bestemmelse, må det undersøges, om der er muligheder for at begrænse dens rækkevidde på anden måde. Det kan straks fastslås, at der ikke er noget til hinder for, at selskabet kan begrænse dets ansvar i tid, ved i aftalen at optage kortere forældelsesfrister end de, der gælder efter § 29, når blot det sker med respekt af § 30, stk. 2. Den sikrede skal have en frist på mindst 3 måneder til at anmelde kravet. 3-måneders fristen regnes fra det tidspunkt, den sikrede har fået kundskab om de omstændigheder, der begrunder kravet. Herudover er der ikke noget til hinder for, at selskabet i aftalen optager en objektiv ansvarsbegrænsning i tid. Således er selskabet berettiget til at fastsætte en bestemt tidsfrist for anmeldelse af skadesfølger i ulykkesforsikring, f.eks. at skadesfølger, der anmeldes senere end 3 år efter skadedatoen, ikke er omfattet af forsikringen. Dette har udtrykkelig støtte i forarbejderne til FAL § 120.¹⁴

4. Forlængelse af forældelsesfristen – særlige retsmidler

I det omfang erstatnings- og forsikringskrav er underlagt forældelseslovens § 2, har skadelidte/forsikringstageren mulighed for at afbryde forældelsesfristen ved enten at erhverve skadevolderens eller selskabets erkendelse af gælden eller at foretage retslige skridt mod samme, dvs. udtage stævning. Dette skal ske inden den oprindelige frists udløb. En klage til Ankenævnet for Forsikring sidestilles med retslige skridt. Anlægger skadelidte/forsikringstageren retssag mod skadevolder eller selskab, eller indgiver han klage til Ankenævnet for Forsikring, skal han uden uforholdt ophold forfølge kravet til erhvervelse af for-

lig, dom eller anden retsafgørelse. Det har voldt problemer i praksis at fortolke ”ufornødent ophold”. I Vestre Landsrets dom i FED¹⁵ 1998.502 var forældelsesfristen blevet afbrudt ved klage til Ankenævnet for Forsikring, men stævning blev først udtaget mere end 3 måneder efter. Sagen fandtes ikke anlagt uden ufornødent ophold.

Retsvirkningen af afbrydelse er, at der løber en ny forældelsesfrist, hvis varighed afhænger af det underliggende retsgrundlag. Erhverver skadelidte/forsikringstageren en fuldbyrdsdom, er forældelsesfristen 20 år, jf. forældelseslovens § 1, stk. 2 og gennemgangen nedenfor. Fristen regnes fra det tidspunkt, hvor dommen (eller afgørelsen) er endelig.

Beslægtet med afbrydelse og suspension er det tilfælde, hvor skyldnere giver *afkald* på at påberåbe sig forældelsesindsigelsen. Begrebet afkald er ikke et specielt begreb i forældelsesinstituttet, men følger de aftaleretlige regler. Da forældelsesreglerne anses for at være præceptive i forhold til skyldneren, kan denne ikke på forhånd, dvs. før skaden sker, give afkald på forældelsesindsigelsen. Der er dog ikke noget til hinder for, at en skyldner, f.eks. et forsikringsselskab, efter skadens indtræden giver et sådant afkald. Dette sker da også ofte i det praktiske liv. Et afkald kan være *stiltiende* eller *udtrykkeligt*, og det kan være betinget (f.eks. 3 måneder) eller ubetinget (uden tidsfrist). I sagens natur vil et stiltiende afkald i almindelighed være ubetinget. Det interessante er, at et stiltiende afkald kan erhverves ved et forsikringsselskabs sagsbehandling. Den måde, selskabet behandler sagen, kan give den sikrede det indtryk, at selskabet ikke lægger vægt på forældelsesfristen, eller at dets behandling giver den sikrede grund til at forstå det således, at fristen er udskudt indtil videre, jf. UfR 1998.696 H.

Et givet afkald har den retsvirkning, at der løber en ny forældelsesfrist, enten fra det tidspunkt det gives, eller fra det tidspunkt

skyldneren, her selskabet, meddeler dets stilling til erstatningskravet, f.eks. meddeler afvisning, jf. UfR 1998.696 H.

Et særligt *retsgrundlag* foreligger, hvis der for fordringen er udstedt gældsbrief, eller (hvilket er mere relevant her) der er tilvejebragt andet særligt retsgrundlag. Et andet særligt retsgrundlag foreligger, når fordringens tilblivelse og størrelse 1) er anerkendt af skyldneren 2) på anden måde skriftligt fastslået, jf. i det hele forældelseslovens § 1, 2. stk. Det er navnlig pkt. 2) der er praktisk relevant for de her omhandlede fordringer over for et forsikringsselskab. Et særligt retsgrundlag medfører, at forældelsesfristen er 20 år, regnet fra det tidspunkt dette er oprettet og er endeligt. Fordringens tilblivelse og størrelse vil være skriftlig fastslået, når der foreligger en fuldbyrdsdom. Foreligger der alene en anerkendelsesdom er fordringens størrelse ikke fastslået, og forældelsesfristen må da antages at følge forældelseslovens 5-årige forældelse.

---

5. Sammenfatning

Det må konstateres, at antallet af specielle forældelsesregler er stærkt stigende i Danmark. Formålet med disse regler er navnlig at opstille kortere eller længere forældelsesfrister for fordringer på bestemte retsområder, end de almindelige forældelsesregler tilsiger. Fordelen ved dette er, at der kan tages konkrete hensyn til de pågældende fordringers særlige beskaffenhed. Ulemperne er, at det danske forældelsesinstitut er godt på vej til at blive ganske uoverskueligt.

Med hensyn til de beskrevne problemer omkring forældelse af senfølger efter personskade ses det ikke endelig afklaret i retspraksis, fra hvilket tidspunkt forældelsesfristerne for disse skal regnes. Fremstillingen indeholder et forslag til løsning af nogle af problemerne, navnlig når det gælder forsikringskrav, jf. FAL § 29, § 30, stk. 2 og § 120.

Den endelige løsning synes dog kun at kunne opnås ved, at der ad lovgivningens vej i forældelsesreglerne tages stilling til, om et personskadekrav efter samme begivenhed i forældelsesmæssig forstand skal opfattes som ét og kun ét krav, der forældes på samme tid, eller om personskadekrav skal behandles som flere krav, der forældes på flere forskellige tidspunkter. Med andre ord, skal et personskadekrav forældes på ét og samme tidspunkt, eller skal der være mulighed for successiv forældelse?

Noter

¹ Lov nr. 274 af 22. december 1908.

² Danske Lov af 15. april 1683.

³ Bo von Eyben m.fl. Lærebog i erstatningsret (3. udg.), s. 215 med note 55.

⁴ Lov bekg. nr. 849 af 14. oktober 1992, jf. bekg. nr. 666 af 3. august 1995.

⁵ Lov nr. 1120 af 20. december 1995

⁶ Lovbekg. nr. 608 af 6/9-1986.

⁷ Lov nr. 225 af 6. april 1994.

⁸ Lov nr. 39 af 20. januar 1998.

⁹ Lov nr. 332 af 19. juni 1974 som ændret ved lov nr. 732 af 7. december 1988 og lov nr. 363 af 18. maj 1994.

¹⁰ Lovbekendtgørelse nr. 789 af 28. august 1996 om forsikring mod følger af arbejdsskade med senere ændringer.

¹¹ Ole Behn og Viggo Bertram, Arbejdsskade-forsikringsloven (3. udg.), s. 400.

¹² Når det gælder selskabets krav over for forsikringstageren, det vil i almindelighed sige præmien, giver de subjektive krav ikke problemer, da det næppe kan tænkes, at selskabet ikke har kundskab om præmien, og at den er forfaldet på det aftalte opkrævningstidspunkt.

¹³ Ivan Sørensen, Forsikringsret, s. 258.

¹⁴ Udkast til Lov om Forsikringsaftaler, s. 164, og Ivan Sørensen, Forsikringsaftaleloven med kommentarer, s. 312 f.

¹⁵ Forsikrings-og erstatningsretlig domssamling.